

ONDERKOELD

Silja Ukena

Onderkoeld

the house of books

Oorspronkelijke titel: *Der Eismann*
Oorspronkelijk uitgegeven door: Blanvalet Verlag, München 2015
© Silja Ukena, 2015
© Vertaling uit het Duits: Lilian Caris, 2016
© Nederlandse uitgave: The House of Books, Amsterdam 2016
Omslagontwerp: Studio Jan de Boer, Amsterdam
© Omslagfoto: Getty Images / bürosüd°
Foto auteur: © Harry Schnitger
Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 443 5055 5
ISBN 978 90 443 5056 2 (e-book)
NUR 332

www.thehouseofbooks.com
www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

The House of Books is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Stil is mijn hart en verbeidt zijn tijd
Gustav Mahler: *Das lied von der Erde* – ‘Der Abschied’

Berlijn, december 2015

Als ze op haar tenen ging staan, kon ze nog beter in de tuin van haar buurman kijken. Nu, in de winter, zelfs tot de ramen van het tuinhuisje. Gordijnen waren er niet. Sinds een paar dagen beleefde Hertha desondanks geen plezier aan de buurman. Hij vertoonde zich niet. Ze stak haar kin omhoog.

‘Hij heeft niet eens hout gehakt,’ constateerde ze.

‘Nou, wat dan nog,’ zei haar man weinig geïnteresseerd. De buurman was niet zijn zorg. Die was, zoals zo vaak, alleen maar de aanzet tot een discussie. ‘Zal-ie wel hout genoeg hebben.’

‘Nee, Erich. Ik weet hoe het daar gaat. Bovendien...’ – haar stem schoot triomfantelijk omhoog – ‘heeft-ie niet gestookt.’

‘Dan zal hij er wel niet zijn. Waar bemoei jij je mee? Het gaat ons niks an.’

‘Ik ga erheen.’

‘Dan zal je ’m alleen maar uit z’n gammele bed halen, Hertha. Het gaat ons niks an. Hertha, wacht ten minste af tot na de middag.’

Met een pluizig gebreid jasje om haar volumineuze gestalte gesnoerd liep het oudje naar de deur. ‘Een mens heb toch ook een plicht tegenover z’n bureu.’

Erich mompelde iets onbestemds terwijl hij weer in zijn stoel achterover zakte. Wat hem betrof was zijn middagdutje nog niet voorbij. Het laatste wat hij hoorde toen hij in een zachte slaap gleed, was een gil die van heel ver scheen te komen.

Zonder te groeten stapte Bruno Kahn de kleine koffiebar binnen. Hij had het koud. Het was te vroeg in de ochtend.

‘Als altijd?’ vroeg de blonde achter de toog. Ze heette Iris.

Kahn knikte.

‘Hoe gaat het met de kunst?’ vroeg hij met een lachje. Maar dat was tegen het zere been.

‘Als het daarmee ging, zou ik dan nog hier staan?’ blafte ze terug. En toen, wat milder: ‘Ik moet volgende week voorspelen in Halle. Voor de Staatskapelle.’ Iris was harpiste en zolang als Kahn haar kende, op zoek naar een vaste aanstelling. De baan in La Tazza bestempelde ze als een noodoplossing, maar ja, die duurden vaak het langst.

Kahn proostte haar toe met zijn koffiebeker. ‘Toitoitoi.’

‘Afwachten,’ murmelde ze en ze wendde zich tot de volgende klant.

Toen hij vanuit La Tazza de straat op liep, leek het nog kouder dan eerst. De zon had nog niet de moeite genomen boven Berlijn op te komen, en het was onwaarschijnlijk dat dat vandaag nog ooit zou gebeuren. Met zijn handen diep in zijn zakken stampte Kahn mistroostig naar de s-Bahn. Met opgetrokken schouders sloeg zijn lijvige gestalte de Friedrichstraße in. Een stoomschip dat tegen de golven optornt. Hij negeerde de etalages, shoppen interesseerde hem niet. Hij hief zijn hoofd naar de hemel en keek naar de blinkende kometen die over de straat heen waren gespannen. Ieder zijn eigen Bethlehem, dacht hij, daarvoor zijn de kosten van wat elektronica

wel gerechtvaardigd. Kleumend versnelde hij zijn pas.

Pas toen hij station Bahnhof Zoo inliep, klaarde zijn stemming wat op. De aanblik van treinen naar Parijs of Moskou gaf hem altijd een gevoel van ruimte. Ruimte die hij in Duitsland af en toe miste. Maar je kon altijd nog weggaan, morgen in Parijs ontbijten! Een zweem van een bijna verloren herinnering kwam naar boven. Maar voor hij er vat op kon krijgen, kwam hij aan bij het bureau van het Landeskriminalamt. LKA I, Keithstraße 30 in Berlijn Tiergarten, afdeling Misdrijven tegen mensen. Het was maandagochtend acht uur.

‘Pokkenweer vandaag,’ zei hij ter begroeting van de dienstdoende collega bij de ingang.

‘Oostenwind. Komt regelrecht uit Siberië.’

Bij Siberië had Kahn zich nooit iets kunnen voorstellen. Hij was een heel zuidelijk mens.

Zijn ochtendronde duurde maar kort, want er was niemand. Dus liep hij naar de enige persoon die als altijd achter haar bureau zat. Politiefactotum Violetta Wendtland, de immer goed geïnformeerde secretaresse van de afdeling Moordzaken. Er was niets wat ze niet wist of gehoord had van een van de medewerkers. Met een schier onuitputtelijke voorraad koffie, chocola, zakdoeken en levenservaring fungeerde ze zo’n beetje als de moeder van het hele gezelschap.

‘Waar is iedereen?’

‘Goedemorgen meneer de hoofdcommissaris.’ Violetta draaide zich met haar deinende grote boezem naar hem toe. ‘We hebben sinds vandaag parate dienst, bent u dat vergeten? De anderen zijn bij de overdracht. Als u opschiet, valt het niet op. De grote baas is er ook al.’

Kahn had een heel slecht geheugen voor afspraken. Soms vond hij dat vervelend. Over het geheel genomen was hij echter van mening dat zulke bijzaken een mens alleen maar het denken belemmerden. Zijn vrouwen waren daar altijd laaiend over geworden. Mogelijk

was dat een van de redenen waarom ze slechts tijdelijk deel hadden uitgemaakt van zijn leven. ‘Lieveheersbeestjes’, zo had Kahns neef Jakob de kortstondige vriendinnen van zijn oom treffend genoemd.

Daardoor lukte het hem ook telkens weer de inmiddels al tamelijk oude maatregel van het afdelingshoofd te vergeten, volgens welke de tweeweekse parate dienst van een afdeling Moordzaken telkens met een gezamenlijke bespreking hoorde te beginnen. De maatregel had het begrip ‘workflow’ behelsd. Kahn hield hoe dan ook niet van besprekingen. Zijn idee van in-de-vaart-blijven voerde hij uit tijdens het werk, op het traject van lijk naar moordenaar.

Toen hij zijn hoofd om de deur stak, was hoofdcommissaris Marc Jessen juist bezig iets op een flip-over te schrijven. Zo stilletjes als dat met zijn forse lijf mogelijk was, gleed Kahn op een lege stoel.

Jessen, die net als Kahn een van de zeven Berlijnse moordzakenafdelingen leidde, straalde de zelfverzekerdheid van een dertiger uit voor wie zijn carrière slechts een kwestie van vlijt was. Kahn vond hem uiterst saai. Met halfgesloten ogen keek hij naar zijn team, dat min of meer geconcentreerd naar Jessens verslag luisterde en dat eigenlijk nergens over ging.

Er viel nergens verslag over uit te brengen. Ze hadden allemaal al weken nauwelijks iets te doen gehad.

Zijn blik viel op Laura Conti. Die zat voorovergebogen, scheen bijzonder geïnteresseerd in de uiteenzetting van haar collega en maakte ijverig notities. Kahn wist dat ze in feite bezig was met haar boodschappenlijstje voor het weekend. Op een maandag had hij – niet-begrijpend dat jonge mensen tegenwoordig in plaats van hun geheugen te trainen altijd alles moesten noteren – een nieuwsgierige blik op Laura Conti’s verslag geworpen en daar het volgende gelezen: ‘*Tortelli con salsa di noci. Scaloppine alla milanese. Risotto di pesce.*’ Bij tortelli con salsa di noci kon hij zich niets voorstellen, maar het klonk verleidelijk.

Vandaag was Kahn bijna opgelucht over die ontdekking, die een

zekere smet had geworpen op het tot op dat moment bijna griezelig vlekkeloze blazen van zijn nieuwe collega, en haar sympathieker maakte. Want vanaf vandaag zou Laura Conti deel gaan uitmaken van zijn team. Kahn had bedongen dat ze eerst op proef meedraaide. Hij had lang nodig gehad om zijn team samen te stellen. Een gezworen eenheid, die door de chef Moordzaken met argwaan werd bekeken. Tegen collega's gedroeg deze zich uitermate zwijzaam, transparantie was er niet bij. Toch gold de zevende afdeling Moordzaken vanwege haar onmiskenbare successen algemeen als onaantastbaar. Kahn was er zeker van dat Laura Conti niet toevallig aan hem was toegewezen, en hij vroeg zich af of ze een bedreiging vormde voor het rustige vaarwater waar hij zich de afgelopen jaren in had weten te manoeuvreren.

§

De volgende uren bracht Kahn door in zijn kantoor. Hij las zich in in de dossiers van lopende zaken – een dode jongeman in stadsdeel Neuköln (steekpartij tussen leden van twee Arabische bendes), een lijk in het Landwehrkanal (vermoedelijk zelfmoord), een vrouw in coma (poging tot doodslag, toedracht onduidelijk) – en wachtte af. Een groot deel van zijn dagen bestond uit wachten. Wachten op een nieuwe zaak, op labresultaten, op getuigen die zich iets herinnerden, op daders die fouten maakten, want dat deden ze vroeg of laat. Soms had de wachtende Kahn het gevoel dat hij een acteur was die urenlang geschminkt in kostuum zijn tijd verdreef, om vervolgens kort en bondig voor de camera zijn rol te spelen. En net als bij een acteur kwamen ook in Kahns beroep het wachten en het geduld niet in de openbaarheid.

Het begon al te schemeren toen zijn telefoon ging. Het was Mathis Mathissen, de specialist in technisch sporenonderzoek. Mathis – ‘de Viking’ – was een stijve Noord-Duitse mannetjesputter met vlammend rood haar, die zonder omwegen dacht en sprak. Achter

zijn hoge, gladde voorhoofd heerste volkomen helderheid. Kahn waardeerde hem zeer.

‘De centrale heeft gebeld,’ zei Mathis. ‘Er is in Lichtenberg een dode in een tuinhuisje gevonden. Onze collega zegt dat die voor ons is.’

Rondom de lantaarns op de Keithstraße dansten sneeuwvlokken. Van het vooruitzicht naar het andere eind van de stad te moeten werd Kahn niet vrolijk.

‘Zeker weten?’

‘De man zat vastgebonden op een stoel.’

Kahn gaf zich gewonnen. ‘We zien elkaar bij het busje.’

Het busje was het voertuig van de technische recherche. Kahn zelf liet zich gewoonlijk in een dienstwagen naar de plaats delict brengen. Dat hij een rijbewijs had, kon bijna niemand zich nog herinneren.

‘Breng de anderen op de hoogte!’ zei hij tegen Mathis. ‘Ik meld het aan hogerhand en kom met Laura Conti na. Hogerhand, dat waren het afdelingshoofd en het Openbaar Ministerie.’

‘En, Mathis... in het Oosten heet zoiets een datsja.’

Nog geen tien minuten later verlieten Kahn en Laura Conti het gebouw en liepen naar hun dienstwagen. Naast zijn nieuwe collega voelde hij zich een reus die log meestapte naast een verend bundeltje energie op sportschoenen in heel strakke jeans. Luid knallend met het portier stapte Laura Conti in de oude Aroo, waarna ze meteen achteruit begon te rijden. Kahn had nog maar net de tijd om zijn gordel om te doen.

Op de Leipziger Straße schoof dicht verkeer door de grijze sneeuwmassa. Kahn zat met een wiebelende espresso to go in zijn hand gedachteloos te kijken naar de knipperende Coca-Cola-reclame op een flatgebouw aan de Spittelmarkt die elke keer dat het stoplicht op groen sprong een stukje dichterbij kwam. Conti zat kauwgom te kauwen en zweeg eveneens. Kahn was blij met de stilte

en de file, die hun wat rust gunde voor wat er in het tuinhuisje op hen wachtte. Bij uitzondering was Kahn de Berlijners dankbaar voor de hardnekkigheid waarmee ze erop stonden de hoofdverkeersaders te nemen, ongeacht hoe moeizaam en tijdrovend dat was. Een parallelweg kwam voor een Berlijner niet in aanmerking. Die volharding, het stoïcijns afwachten, had generaties lang voldaan, in zowel het westelijk als het oostelijk deel van de stad. Laura Conti's rijstijl daarentegen leek overeen te stemmen met haar Italiaanse temperament. Bij de Jannowitzbrug haalde ze het zwaailicht tevoorschijn en trapte het gaspedaal in.

'Maar hij is toch al dood,' mompelde Kahn kalmerend.

KOLONIE EDEN stond er boven de smeedijzeren toegangspoort. Een kaarsrecht pad leidde de duisternis in. De bloembedden waren leeg en zwart, de huisjes met hun dichte luiken doods en verlaten. Kahn zette een stap achteruit en keek om zich heen. Wie het tuincomplex zijn naam ook mocht hebben gegeven, was ofwel een grote optimist geweest, ofwel al tijden geleden gestorven. Ingeklemd tussen de vierbaansweg en een spoorlijn beloofden de liefdevol omheinde percelen een idylle die zelfs de dichtste heg niet had kunnen voorpiegelen. Kahn probeerde zich tevergeefs de tuinen in de zomer voor te stellen.

Perceel 76 lag aan het eind van het pad. Verrast constateerde Kahn dat de tuinhuisjes in dit deel van het complex van steen waren. Keurig gepleisterd en met schoorstenen, als miniatuurversies van gewone eengezinswoningen. Hij wist niet dat zoiets bestond.

De collega's hadden al schijnwerpers geïnstalleerd, voor het afzetlint stond een jonge agent te kleumen. Naar zijn gelaatskleur te oordelen was dit zijn eerste dode. Toen Kahn door het hek liep, zag hij een vertrouwd beeld. Mensen in witte overalls met handschoenen, het geflits van fototoestellen, doorzichtige plastic zakken waarin mogelijke bewijsstukken werden opgeborgen en genummerd. Het felle licht van de schijnwerpers op de plaats delict gaf de plek iets

kunstmatigs. Het leek alsof je door een vergrootglas naar een uitsnede van het leven van een vreemde keek. Het was altijd hetzelfde beeld, dezelfde gang van zaken, dezelfde routine van mensen die meer hadden gezien dan anderen en die de dood als een vraagstuk beschouwden en niet als iets angstwekkends. Alleen de achtergrond wisselde.

Ditmaal zag Kahn een vermoeid wit huisje, waaraan je kon zien dat sinds lang niemand zich erom had bekommerd. Er hingen nog een paar bevroren appels in de bomen. Kahn moest ineens aan zijn oude geliefde Nell denken, ook zo'n lieveheersbeestje. Ze was hovenier, een vriendin van zijn zus. Hij was op haar bevallige verschijning verliefd geworden toen ze gehuld in rubberlaarzen en tuinbroek in de tuin van zijn zus een appelboom plantte.

Een rinkelend geluid haalde Kahn terug naar de werkelijkheid. Toen hij om zich heen keek, zag hij Laura Conti in de deur van de datsja ongeduldig naar hem staan zwaaien.

Het zag er niet goed uit. Absoluut niet. Midden in het grote vertrek bevond zich op een rode houten stoel het lichaam van een vermagerde oude man. Hij was helemaal naakt en met grof touw op de stoel vastgebonden. Iemand had dik plakband over zijn mond en ogen aangebracht. Het was er koud en vochtig, en er hing een vage, weë urinegeur. Onder de stoel lag een opgedroogd plasje. De oude man had voor zijn dood zijn urine laten lopen. Kahn dwong zichzelf heel precies waar te nemen, om zich het totale beeld in te prenten, dat geen enkele opname van de plaats delict later nog terug zou kunnen halen. Hij zag de man op de stoel naast een vierkante eettafel, onder een rood-wit tafelzeil staken houten poten uit. Rechts tegen de achterwand stond een bed. Het was opgemaakt. Er lag een grijze legerdeken over het dekbed heen. Voor het bed lag een kleurig kleedje. Ernaast stond een smalle kledingkast en daarnaast bevond zich de kachel. Een badkamer leek er niet te zijn. De wc was vermoedelijk buiten. Links was een keukenblok. Een oud fornuis, aluminium

gootsteen, boiler. Een houten aanrecht uit de jaren zestig, bruin gelakt. Hier en daar was de lak afgebladderd. Eronder waren rode en witte verflagen zichtbaar, die herinnerden aan andere tijden die het aanrechtblad had beleefd. Bij de spoelbak stonden een porseleinen koffiekkan en filter en een wit porseleinen kop-en-schoteltje met bloemenpatroon. Het was allemaal oud, maar stond schoon-gepoeld en netjes geordend uit te druipen. De kamer straalde de haveloze ordelijkheid uit van iemand die allang was opgehouden nieuwe spullen aan te schaffen en die de oude man met pijnlijke precisie bleef gebruiken – tot een van tweeën het als eerste begaf.

Mathis en de patholoog-anatoom, die zacht in een hoekje met elkaar hadden staan praten, kwamen naar hem toe. De arts was nog jong. Kahn had hem pas een paar keer gezien. Ze zagen af van handenschudden met latex handschoenen en knikten elkaar in plaats daarvan slechts toe.

‘Koberg,’ stelde de arts zich voor. Het was zo’n moment waarop Kahn merkte dat de hoeveelheid nieuwe collega’s groeide, terwijl het aantal van degenen die hem vroeger hadden bijgestaan juist kromp.

‘En?’ vroeg Kahn.

‘De man is al enige tijd dood. De lijkstijfheid is alweer verdwenen. Bij de lage temperaturen hierbinnen wijst dat op een paar dagen terug. Anderzijds was hij niet de jongste meer, en bij oudere mensen treedt lijkstijfheid niet meer zo sterk op.’

Kahn voelde zich onaangenaam getroffen. Vanaf wanneer was je niet de jongste meer?

‘Met andere woorden: u kunt er nog niets over zeggen.’

‘Ik wil me in elk geval nog niet vastleggen.’

‘Doodsoorzaak?’

‘Hij lijkt niet aan de gevolgen van het lichamelijke geweld te zijn gestorven. Gezien de omstandigheden gok ik op onderkoeling. In combinatie met een zwakke gesteldheid kan dat heel vlug gaan. Na ongeveer tien uur treedt de dood in.’

Kahn liet het rusten. ‘Zijn onze collega’s zo’n beetje klaar?’

Mathis, die bezig was een verdroogd stuk brood te onderzoeken, knikte even.

‘Op naar het mortuarium met hem. Waar is Conti?’

‘Die praat met de collega’s die hier het eerst waren.’

‘Trouwens,’ zei Kahn. ‘Wie hebben die eigenlijk laten komen?’

‘De burens. Die hebben hem ook geïdentificeerd. Werner Gröber. Papieren heb ik nog niet gevonden.’

Omdat de Viking door zijn stugge, zwijgzame, eigenlijk zelfs totaal niet-communicatieve aard onbruikbaar was voor welk getuigenverhoor dan ook, ging Kahn in zijn eentje op zoek naar Laura Conti. Hij vond haar buiten voor de heg, ze was bezig afscheid te nemen van de twee agenten daar.

‘Die jongens zullen wel niet best slapen vannacht, maar ze hebben zich in elk geval correct gedragen en niets aangeraakt.’ Ze zwaaide vrolijk met haar notitieboekje. Kahn had nog nooit meegemaakt dat een plaats delict iemand zo weinig leek te doen. Hij vroeg zich af of die opgewekte stemming misschien haar onzekerheid moest maskeren.

‘Chef, zullen we gaan, de burens zitten te wachten!’ En ze was al naar het volgende perceel verdwenen. KNOPP stond er op de tuinpoort. Daarnaast kondigde een herdershond aan: HIER WAAK IK. Kahn, die niet zo op honden gesteld was, liep aarzelend achter haar aan.

Een vreselijke warmte kwam hen tegemoet. Voor een tegelkachel zat het echtpaar Knopp zich met vruchten-eau-de-vie aan een lage salontafel te sterken tegen wat komen ging. Hun scepsis tegenover de politie was al net zo tastbaar als de overmatige hitte in de kamer. Kahn gluurde rond naar de hond, maar kon hem niet ontdekken. Hertha Knopp trok een pluizig jasje strakker om haar schouders. Zij noch haar man stond op. Kahn besloot hun afwijzende houding te negeren. Hij deed zijn winterjas uit en manoeuvreerde zijn forse lijf voorzichtig op de rand van een lage gestoffeerde stoel. ‘Nou, vertel maar eens.’

Erich Knopp, een schriel mannetje, zette een ik-heb-er-niets-mee-te-maken-gezicht op en keek zijn vrouw aan. Hertha Knopp speelde geagiteerd met haar borrelglaasje. Haar ronde wangen gloeiden van sensatiezucht. Kahn kon aan haar zien dat ze zat te popelen om iemand haar visie op de situatie te geven. Maar die persoon zou beslist geen politieagent zijn. ‘We kunnen u absoluut niet verder helpen, meneer de commissaris. Ik heb tegen Erich gezegd dat daar iets niet pluis was, nietwaar Erich? We hebben alleen maar onze plicht gedaan.’

‘Beste mevrouw Knopp,’ zei Kahn, ‘vertelt u alstublieft vanaf het begin. Hoe ging het toen u de overledene ontdekte?’

‘Meneer Gröber,’ kwam Laura Conti bemiddelend tussenbeide.

‘Het was toch niet afgesloten! Dat heb ik uw collega’s al verteld. Ik heb alleen maar mijn plicht gedaan. Omdat-ie dus niet stookte.’

Kahn bespeurde een zweem van vermoeidheid, zoals altijd wanneer getuigen niet meteen antwoord gaven op zijn vragen. Hij probeerde het nog eens. ‘Wanneer hebt u, of een van u beiden, meneer Gröber voor het laatst gezien?’

‘O, dat moet al gauw veertien dagen geleden zijn geweest.’

‘En pas vandaag bent u op het idee gekomen dat er iets niet zou kunnen kloppen?’

‘Nou, omdat we er dus niet waren, dus. We waren immers bij onze dochter in Cottbus,’ taterde Hertha Knopp. ‘We hebben er namelijk een kleinkind bij. En dus zijn we er meteen naartoe gegaan en hebben ons daar een beetje nuttig gemaakt. En toen waren we dus pas donderdag weer terug.’

Laura Conti moest aan Kahns gezicht hebben gezien dat het tijd werd het getuigenverhoor in ander vaarwater te brengen. Met het vurige enthousiasme van een Italiaanse die in alle familieaangelegenheden geïnteresseerd is, begon ze Hertha Knopp alle details over dochter en kleinkind te ontlokken, bekeek ze diverse foto’s en wist ze de argeloze vrouw toeschietelijk te maken. Kahn stond zachtjes op en keek rond. Door het grote roedenraam dat uitkeek op de

helveerlichte buurttuin, kon hij zien hoe de forensisch technici hun werk deden. Twee chauffeurs van de lijkschouwersdienst droegen de lijksak het huisje uit. Hun rode jacks lichtten op in het donker. Zelfs Mathis binnen in het huisje was goed te zien, hij liep rustig rond terwijl hij elk detail in zich opnam. Plotseling merkte Kahn dat Erich Knopp naast hem stond. Ze stonden even samen te zwijgen, toen zei Erich heel zachtjes: 'Zo staat ze ook altijd te kijken, Hertha.' Hij knikte in de richting van zijn vrouw. 'Het was met Gröber niet zo afgelopen als we niet weg waren gegaan.'

Kahn moest daar even over nadenken. 'Waar is uw hond eigenlijk?' vroeg hij toen.

'Hond? Welke hond?' Erich leek geïrriteerd. Toen zei hij: 'Ach, ja. Dat is maar ter afschrikking. Tabor is al twintig jaar dood.'

Het was na achten toen Kahn en Laura Conti die avond het Eden-complex verlieten. Het sneeuwde nog steeds. 'Morgen om negen uur gaan we verder. Breng je me ergens heen waarvandaan ik alleen de weg naar huis kan vinden?'

'Claro,' zei ze en ze hield galant het portier voor hem open. Ze reden door de donkere straten naar Friedrichshain. Pas op de Warschauer Straße merkte Kahn dat hij nog steeds de witte overschoenen voor op de plaats delict aanhad, die op douchemutsen leken. Gegeneerd deed hij ze af.

Vanaf de Alexanderplatz ging hij te voet. 'Lopend kom je het verst,' zei zijn vader altijd. Een levenswijsheid die in zijn familie schering en inslag was geweest zolang Kahn zich kon herinneren. Voor de oorlog was Heinrich Kahn postbode geweest. Toen zijn zoon geboren werd, bracht hij allang geen brieven meer rond, maar had hij de straat vervuld voor een kantoor bij de Berlijnse posterijen. Thuis had zijn vader nooit over zijn werk gepraat, maar in Kahns voorstelling had hij ook daar de hele dag met grote passen heen en weer gelopen. Kahn dacht niet zo vaak meer aan zijn ouweheer, die al lang dood was. Ook omdat hij dan niet zo vaak over zichzelf

hoefde na te denken. Maar altijd wanneer hij lopend ergens heen ging, voelde hij zich innerlijk met zijn vader verbonden.

De wind tussen de torenflats joeg nu de sneeuw bijna horizontaal voor zich uit. Kahn moest zijn ogen dichtknijpen en trok zijn kraag zo hoog mogelijk op. Als het zo bleef, zouden ze buiten verder geen sporen meer vinden. Kahn sloeg de Memhardstraße in en dook in de beschutting van de smalle straatjes van stadsdeel Mitte, die de manie van twee dictaturen om verkeersassen aan te leggen en een wereldoorlog hadden overleefd. Hij liep langzaam de Münzstraße door, de Neue Schönhauser, de Sophienstraße, de Große Hamburger, en sloeg toen de Auguststraße in. Op de hoek van de Tucholskystraße zwaaide hij in het voorbijgaan naar de gelijknamige restauranthouder van Chez Louis, bij wie hij minstens twee keer per week dineerde.

Voor een grote houten poort haalde hij zijn sleutel tevoorschijn. Hij woonde hier sinds 1994. Na een half leven in het Westen was hij ineens onrustig geworden. Steeds vaker had hij het gevoel gehad dat hij vanuit zijn Charlottenburgse invalshoek de nieuwe stad niet goed meer begreep. En dus had Kahn op een mooie zomerdag onder de kritische blik van conciërge Romy Krause zijn meubilair naar de vierde etage van het hoekhuis aan de Tucholskystraße/Auguststraße gezeuld, midden in het voormalige Oosten. Drie kamers, een keuken en een badkamer in een oud huis met hoge plafonds, waarvan de jonge Münchense erfgenaam die nu de eigenaar van het huis was, de elegante sierlijsten van een laag vurenhout had ontdaan.

‘U kunt zich niet voorstellen hoe ze hier woonden!’ had de verhuurder uitgeroepen toen hij Kahn door de sneeuwwitte opgeknapt vertrekken rondleidde. ‘Overal bloemetjesbehang, verlaagde plafonds tot een hoogte van twee meter twintig, en ook nog van die vloerbedekking. Ik bedoel, kijk eens naar de plankenvloer, zoiets vind je in München alleen onderhands. Hoe kun je daar nou vloerbedekking op leggen!’

Van de oude huurders waren in de loop der tijd alleen nog

Romy Krause en haar stokoude rode kater op de begane grond overgebleven, en de nieuwe burens leken in sneltreinvaart te wisselen. Kahn dacht er soms over te verhuizen, maar zou niet weten waarheen.

Boven aangekomen constateerde hij dat hij die ochtend weer eens was vergeten de verwarming aan te zetten. Het was binnen ijskoud. Besluiteloos liep Kahn van de ene kamer naar de andere. Het was te onbehaaglijk om te gaan koken. Met een glas rode wijn en een broodje kaas belandde hij uiteindelijk voor een van de grote ramen aan de straatkant. Door het oude dubbele glas zag hij het leven onder zich wat wazig. Kahn nam een slok en vertrok zijn gezicht. Ook de wijn was te koud. Hij legde zijn grote handen om de bolling van het glas en probeerde zich te concentreren op wat hij die dag gezien had.

Zo op het oog was het simpel. Iemand had gehoopt geld bij de oude man te vinden. Het tuincomplex lag er min of meer verlaten bij, een gunstige situatie. De oude man werd vastgebonden en gekneveld en uiteindelijk achtergelaten. Of omdat de dader dacht dat iemand hem wel zou vinden, óf omdat, en dat was de minder fraaie variant, het de dader koud liet. Misdrijven als deze kwamen telkens weer voor, en Kerstmis maakte de mensen tegen alle christelijke intenties in ook niet bepaald vreedzamer. Integendeel. De dag ervoor had een man in Charlottenburg nog geprobeerd zijn vrouw met de kerstboomstandaard dood te slaan.

Maar met de oude man in het tuincomplex lag het anders. Het had te weinig op toeval geleken, te weinig op blinde agressie. Kahn riep het beeld van de vastgebonden man uit zijn herinnering op. De situatie had iets kils, iets berekenends. Maar hij zou niet kunnen zeggen wat het was. Ook de volgende glazen wijn hielpen hem niet verder. Roerloos stond Kahn bij het raam, beneden glibberden voorbijgangers door de verse sneeuw. Morgen zou Mathis de feiten voorleggen, misschien was het toch allemaal heel simpel.

Zijn bed leek daarna weer eens te groot en te koud, en hij vroeg zich af waarom het hem eigenlijk nooit was gelukt om blijvend iemand te vinden die het meeverwarmde. Maar waarschijnlijk, dacht Kahn vlak voor hij in slaap viel, was de vraag op zich al verkeerd. Hij had vrouwen gevonden die bereid waren te blijven. Maar er was altijd een moment gekomen waarop hij begon hen met Julie te vergelijken, en wie kon nou de vergelijking met een geest doorstaan? Toen Kahn net in slaap was gevallen, werd hij opgeschrikt door het piepen van zijn mobiel.

‘Kom je vrijdag eten? S.’

S. – dat was Susanna, zijn zus.

3

's Ochtends was het merkwaardig licht in de kamer, ook al deed hij altijd zorgvuldig zijn best om de gordijnen zo goed mogelijk te sluiten. Kahn, die nog lang niet wakker was, vermoedde dat dit niets goeds betekende. Voorzichtig liep hij over de plankenvloer naar het raam. Inderdaad was het die nacht blijven sneeuwen. De stad was met een bescheiden glinsterende witte laag bedekt.

Van beneden steeg een schrapend geluid op. Voor het huis ontwaarde hij Romy Krause, ze had haar Russische bontmuts op en was sneeuw aan het scheppen. Kahn deed de ramen open en snoof de koude lucht op. Die was helder en droog. Bijna zijn leven lang, afgezien van de jaren in Parijs, hoorde die lucht bij zijn winters. Alleen was de roetige grauwe laag van de kolenkachels die ongeacht de begrenzing van de Muur voortdurend over de hele stad had gehangen eruit verdwenen.

Kahn nam een wisseldouche, dronk onder het weggaan nog zijn espresso en slaagde er zelfs in om volgens zijn eigen voorschrift om negen uur in de vergaderruimte te verschijnen. De anderen waren er al. Helemaal vooraan zat Laura Conti, ze bestudeerde een of ander bericht, waarbij ze nerveus een haarlok tussen haar vingers rondraaide. Naast haar Mathis, die uiterst omzichtig vier lepels suiker in zijn koffie schepte. Verder Adam Lukas, die met de hand onder de kin naar de oneindige zilvergrijze hemel achter het raam zat te kijken. Vanwege zijn licht afwezige aard was je snel geneigd hem voor ongeconcentreerd te houden, maar het tegendeel was het geval. Daarom was niemand beter geschikt voor kritische verhoren dan

hij, omdat hij zijn nietsvermoedende gesprekspartner niet achteloos of agressief maakte. Met als enige voorwaarde dat hij in vorm was: er moest zich genoeg eten binnen handbereik bevinden.

Bij het raam stond Violetta, met als altijd haar mobiel grijpklaar om een sms'je naar een van haar dochters te sturen. Ze had er vier, en dus was er een hoop te regelen. Het was Kahn een raadsel waarom er zoveel te schrijven viel terwijl je elkaar toch dagelijks zag. Maar wat wist hij ook van tienermeisjes? Toen schoot hem te binnen dat hij zijn zus nog geen antwoord had gegeven. Hij zocht Susanna's bericht op, typte 'ja' en opende de vergadering.

'Nou, wat hebben we?'

Mathis kuchte en begon aan een naar verhouding lange uiteenzetting. 'Werner Gröber, geboren op 18 augustus 1925 in Neubrandenburg. Ik heb in een koektrommel zijn identiteitsbewijs gevonden, dat echter al vier jaar verlopen is. Als woonadres staat er de Frankfurter Allee, maar ik ben er nog niet aan toegekomen dat te controleren. Dat was alles. Tot nog toe geen eenduidig identificeerbare sporen van onbekende derden. We hebben wat monsters meegenomen en de collega's van Forensische Opsporing zijn daar vandaag nog. Vreemd is dat er geen persoonlijke spullen in het huisje zijn. Wel wat kleding, toiletgerie en dergelijke. Maar geen boeken, foto's, brieven, zelfs geen documenten van banken of verzekeringen, niets van dat alles.'

'Geen bankrekening? Is het mogelijk dat de dader alles mee heeft genomen?' vroeg Kahn.

Mathis haalde zijn schouders op. 'Daar ziet het niet naar uit.'

'Dan misschien op het woonadres. Laten we dat meteen nagaan, en ook of er erfgenamen zijn.'

Laura bladerde door haar notitieboekje. 'De buurvrouw zegt dat hij een eenzaam leven leidde, hij kreeg nooit bezoek en ging maar zelden weg.'

'Ja, die zal het wel weten. De tape?'

'Niets,' zei Mathis. 'Gangbare gaffertape. Te koop bij elke bouw-

markt. Het lab is ermee bezig vanwege DNA-sporen.' Kahn voelde een slecht humeur opkomen. Het was zo wel een moeizame start.

'Goed,' zei hij en hij klapte even in zijn handen, hoofdzakelijk om zichzelf op te peppen. 'Laten we ervoor zorgen de routinezooi vlug af te werken. Allereerst moeten we uitzoeken of echt niemand iets gezien heeft. Laura, die volkstuinvereniging heeft vast een voorzitter. Zorg dat we een lijst krijgen van alle volkstuinders op het Eden-complex. Misschien was een van hen de afgelopen week toevallig buiten. Ik laat het jullie weten als de patholoog-anatoom het tijdstip van het misdrijf exacter heeft kunnen bepalen. Vraag de mensen ook of ze verder iets over de overledene kunnen vertellen. Mathis en Adam, houden jullie je bezig met de woning aan de Frankfurter Allee en de familie, als die er is. Ik ga naar het Charité-ziekenhuis. Weet iemand al wie het Openbaar Ministerie naar de lijkshouwing stuurt?'

Violetta keek op van haar notitieblok. 'Een dame. De nieuwe collega uit Hamburg komt.' Kahn bedacht dat de dag daar niet beter op werd.

Officier van justitie Nicole Lafrentz was blond en 1.84 meter lang. Door haar mannelijke collega's werd de bewoonster van de Hanzestad 'de IJseend' genoemd. Zelfs nu, midden in de Berlijnse winter, droeg ze niets anders dan knielange rokken met huidkleurige panty's en donkerblauwe platte schoenen.

Toen Kahn door de Invalidenstrasse liep, zag hij haar al van verre voor de ingang van het mortuarium staan. Zoals ze daar stond, in haar donkerblauwe jas op verbazingwekkend dunne benen, met een enorme zwarte tas aan haar opgetrokken schouders, deed ze Kahn serieus aan een vogel denken, zij het geen heel grote.

Zolang het lijk nog niet geopend was, bleven Kahns ogen rusten op het gezicht van de oude man. De tape over mond en ogen was verdwenen. Kahn ontdekte flinke wenkbrauwen boven de gesloten oogleden en een verrassend weke mond. Een paar dunne grijze

slierten hingen van de schedel naar beneden. Vroeger waren ze vast heel zorgvuldig dwars over het kale hoofd gekamd. Kahn kon zich de beweging voorstellen, de ene hand kamde, de andere streek ze eroverheen. Maar wie was Werner Gröber tijdens zijn leven echt geweest? Naakt en dood waren voor Kahn de mensen schrikbarend gelijk. Vanuit Kobergs standpunt lag het natuurlijk heel anders. Ieder lijk vertelde hem een heel levensverhaal. Op zijn minst fysiek kwamen hier met behulp van het blanke edelstaal alle geheimen van een mens aan het licht.

Kahn luisterde naar de monotone voordracht van de medicus, die koel en nauwgezet was als een kunsthistorische beschrijving van een schilderij, en voelde niets speciaals. Maar toen maakten Koberg en zijn assistent een incisie van het sleutelbeen tot het schaambeent en begonnen ze zich een weg te banen naar de inwendige organen. Dat was altijd het moment waarop Kahn zich strak op een punt achter de dode moest concentreren. Ondanks de kou in de ruimte begon hij te zweten en hij hoopte dat niemand het zou merken. In de loop der jaren had hij het gevoel dat hij elke tegel en voeg in de zaal kende, evenals de fijne barstjes die hij bestudeerde om het geluid van de beenderzaag maar niet met een beeld te hoeven associëren.

Vanuit zijn ooghoeken observeerde hij de officier van justitie. Ze had een hoekige bril opgezet en hield haar armen over haar borst gekruist. Met twee vingers trommelde ze ongeduldig op haar arm. Kahn dacht dat dit soort gevallen voor haar waarschijnlijk te weinig spectaculair was. Met overvallen gepensioneerden viel geen carrière te maken.

Na twee kwellende lange uren maakte Koberg met een laatste steek en een droog 'Zo!' een einde aan zijn werk aan Werner Gröber. Toen zei hij: 'Nou', en daarna niets meer. De assistent borg het gereedschap weg. Kahn, die nog steeds moeite deed niet door de neus te ademen, wilde niet onnodig lucht verspillen en zei ook niets.

'Tijdstip van overlijden?' hijgde de officier van justitie, terwijl ze ongeduldig in de kou van het ene been op het andere hupte. In

gedachten zag Kahn opeens een kolonie maraboes voor zich, zoals ze met hun stakerige poten en gespreide vleugels op hun nest rondhopsen. Maar Koberg, de wetenschapper, ongevoelig voor dergelijk gefladder, liet zich niet van zijn stuk brengen.

‘Elke schatting van het tijdstip van overlijden is een benadering, mevrouw de officier. Een poging om een tijdsverband tussen de uiterlijke omstandigheden en de toestand van een lijk te leggen. Daarbij moet rekening worden gehouden met een veelvoud van factoren. De interpretatie van de samenhang daartussen blijkt in dit concrete geval een nogal hachelijke zaak. Temeer daar er wat de overgang tussen leven en dood betreft geen geweld met dodelijke afloop is gebruikt. Daarom kan hier biologisch gezien slechts van een tijdsduur worden gesproken waarbinnen het overlijden plaatsvond. Ik maak dus een nadrukkelijk voorbehoud bij mijn schatting.’

De openbaar aanklaagster was even met stomheid geslagen.

Kahn kwam zo zachtjes mogelijk tussenbeide. ‘Wilt u het voor ons samenvatten alstublieft?’

Koberg schraapte zijn keel. ‘Ik begin aan het einde, de details kunt u dan uit de protocollen halen. De man is beslist langer dan veertig uur dood, vermoedelijk niet meer dan vijf dagen. De dood trad in door acute onderkoeling. Bij de huidige temperaturen kan dat in een onverwarmd huisje een kwestie van een paar uur zijn, zeker zonder kleren. Leeftijd rond de tachtig, licht ondervoed, gebit in vrij slechte staat – daar is langere tijd geen tandarts meer aan te pas gekomen. Vroeger was hij beslist een stevige roker. Verder geen opvallende dingen, geen ernstige aandoeningen, gezond hart. Een voor zijn leeftijd lichamelijk nog in goede staat verkerende man.’

Net als het huisje, dacht Kahn, gezien de ouderdom in zeer goede staat, meer valt er niet over te zeggen. Dat bleef er over van een leven. Hij huiverde.

Nadat hij bij het mortuarium was weggegaan, liep Kahn een tijdje doelloos rechtdoor en sloeg toen de Chausseestraße in. Na de

sneeuw was de zon tevoorschijn gekomen en verwarmde zijn klamme vingers. Handschoenen had hij niet.

Na al die jaren zou je toch wat meer gelaten op een dode kunnen reageren, zei hij tegen zichzelf. In plaats daarvan had hij het gevoel steeds doorlaatbaarder te worden, kwetsbaarder. Alsof hij zich pas na zijn veertigste van zijn eigen sterfelijkheid bewust was geworden. Kahn liep net langs de bakstenen muur van de Dorotheenstädtischer Friedhof toen Laura Conti belde.

‘Hallo, chef. Met Laura. Komt u ook naar de volkstuinten?’

‘Waar zit je nu?’

‘Op het kantoor van de vereniging. We hebben een lijst van alle leden.’

‘Ik kom.’

Kahn koerste aan op het dichtstbijzijnde station en stapte in de S75 richting Wartenberg. Onderweg belde hij Violetta om te horen waar hij uit moest stappen. Het volkstuintencomplex lag in een gedeelte van Berlijn tussen station Ostkreuz en de warmtekrachtcentrale Klingenberg dat tot voor enkele jaren geleden voornamelijk uit braakliggend land, industrieterrein en voormalige kazernes van de Nationale Volksarmee had bestaan. Kahn was daar niet erg bekend, maar als er iemand was die overzicht had over Berlijn, dan was het Violetta. Pal achter haar bureau hing de grootste stadsplattegrond die hij ooit had gezien, en ze had er een gave voor elke straatnaam te onthouden.

‘U gaat naar de Nöldnerplatz. Dan kunt u blijven zitten. Of u gaat naar station Rummelsburg, dat is dichterbij. Maar dan moet u op Ostkreuz overstappen op de S3 naar Erkner.’

Kahn kwam tot de conclusie dat Rummelsburg interessanter klonk. Toen hij bij het overstappen merkte dat hij twintig minuten op de volgende trein moest wachten, besloot hij vanaf daar te gaan lopen. Hij liep een tijdje op het oude station Ostkreuz rond, dat sinds de tijd van keizer Wilhelm zonder renovatie steeds meer vervallen was, en verbaasde zich er weer eens over dat er midden op

de dag zoveel mensen tegelijk onderweg konden zijn. De meesten droegen oortjes of koptelefoons, of waren aan het telefoneren.

Een mens moet zich afsluiten, dacht Kahn, anders zijn zoveel vreemden tegelijk niet uit te houden.

Met de mensenstroom liet hij zich ten slotte over een proviso-
rische stalen trap naar de uitgang meevoeren en belandde in de
Neue Bahnhofstraße. Bij de Ostkreuz-Grill bedacht hij even of hij
honger had, maar hij hield het toch maar bij koffie. Wat kon je nou
verwachten van een half kippetje dat 2,50 euro kostte?

‘Pardon, hoe kom ik bij Rummelsburg?’ vroeg hij aan de magere
man achter de toonbank wiens haar aan zijn hoofd geplakt zat alsof
hij ’s ochtends zelf een duik in het frituurvet had genomen.

‘Zie ik eruit als een plattegrond?’ kankerde de vetkop.

Kahn haalde zijn schouders op en draaide zich om. De lauwe
filterkoffie liet hij staan. Onder het lopen koos hij weer Violetta’s
nummer op het bureau en liet zich door haar loodsen. Toen hij ten
slotte bij de smeedijzeren poort met het opschrift KOLONIE EDEN
aankwam, begon het alweer te schemeren. Kahn keek naar het ta-
nende licht. En we beginnen pas, dacht hij.

‘Oké,’ zei Kahn terwijl hij zijn handen in de lucht stak. ‘We hebben de pers nodig.’

Er waren al twee dagen verstreken en ze hadden niets. Afgezien van de oude man die door toedoen van een onbekende op onopvallende maar uiterst brute wijze was doodgegaan.

Vol onbehagen dacht hij terug aan de vorige dag. De huisbehaarster van Frankfurter Allee 27 kon zich geen huurder met de naam Werner Gröber herinneren, het huurcontract was al in 1992 beëindigd. Geen van de volkstuinders was de afgelopen twee weken op zijn tuin geweest. Zelfs degenen die er, zoals Hertha en Erich Knopp, permanent woonden, waren als getuigen niet erg behulpzaam geweest. De twee echtparen van wie de percelen direct aan dat van Gröber grensden, verbleven tot eind februari in Turkije.

‘Wij overwinteren hier elk jaar. Net als trekvogels,’ had een opgetogen vrouw aan de telefoon tegen Kahn gezegd. Op de achtergrond waren wind en geklots te horen geweest. ‘Hebt u nog vragen? De aquafitness gaat namelijk zo beginnen.’

Je zou maar gepensioneerd zijn, had Kahn jaloers gedacht. Violetta, die het gesprek voor de zekerheid had genoteerd, zei: ‘Turkije is nu erg in trek. Zoals Mallorca vroeger. Mijn moeder gaat er ook elk jaar heen. Het is er goedkoop, de warmte is goed voor haar knieën en ze leert nieuwe mensen kennen.’

Daar voelde Kahn zich nu weer te jong voor.

Opnieuw kon niemand iets bijzonders over de overledene zeggen. Hoe vaak had hij dat niet meegemaakt? Er gaat iemand dood en

in zijn omgeving heeft niemand er iets over te melden. Behalve dat hij er altijd was en – in dit geval – zijn heg volgens de voorschriften snoeide. Het bestuur van de volkstuinters had nooit iets op de toestand van perceel 76 aan te merken gehad. Echtgenote, kinderen, broers en zussen, intieme vrienden – ze hadden niets gevonden. Hij ontving geen pensioen en had zelfs geen bankrekening. De pacht voor de tuin had hij eens per jaar contant overhandigd aan de voorzitter van de vereniging, die daar niets bijzonders in zag. Waar het geld vandaan kwam, was onduidelijk.

Nu wilde de politie dus officieel de hulp van de bevolking inroepen. Een wat onduidelijke foto van het jaarlijkse zomerfeest op het tuincomplex, waarop Werner Gröber achter een kop koffie met taart te zien was, moest daarbij helpen. Een betere foto hadden ze niet kunnen opscharrelen. Kahn was er niet erg gelukkig mee, maar de foto was levendiger dan die op het verlopen identiteitsbewijs, waarop een oudere man uitdrukkingloos in de camera keek.

‘Je denkt toch niet dat het iets oplevert?’ zei Adam Lukas zachtjes toen ze elkaar bij de lift troffen. Hij wees naar de persverklaring in Kahns hand. Adam had er dertig jaar dienst bij de recherche op zitten en zou binnenkort met pensioen gaan. Qua leeftijd stond hij van alle collega’s het dichtst bij Kahn, iets wat hen verbond, ondanks alle verschillen in karakter.

‘Nee. We zullen alleen weer iemand moeten vrijmaken om al die idiote tips na te gaan en daarmee veel tijd verliezen. Maar ik wil de zaak graag nog een tijdje openhouden.’

‘Waarom?’

‘Er is iets wat me stoort.’

‘Wat dan?’ vroeg Adam terwijl hij aan zijn reeds kale schedel krabde.

‘Ik vind deze dood niet aannemelijk,’ zei Kahn. ‘Elke moord heeft een logica. Deze ook, en ik wil weten welke.’

Adam sprak hem niet tegen. Maar aan zijn sceptische blik kon

Kahn zien dat hij alleen stond in zijn gevoel. Het spoor was te vaag. Een zweem van een kwalijke geur die blijkbaar alleen hij kon ruiken.

‘Kan ik iets voor je meebrengen? Ik ga naar de bakker.’ Adams eetlust was legendarisch. Hij beweerde dat hij alleen goed kon nadenken wanneer hij at. Sinds een paar jaar kwam hij op de fiets naar zijn werk, om op gewicht te blijven.

Nadat Kahn het bericht op de persafdeling had afgegeven, deed hij wat hij altijd deed wanneer hij behoefte aan afleiding had. Hij zette zijn diensttelefoon over naar zijn mobiel en liep naar de dierentuin. Hoe vaak hij hij al die jaren over de paden tussen de kooien was geslenterd, kon hij niet zeggen. Hij wist alleen maar dat het voor hem de beste plek was om na te denken. Vooral nu, in de winter, deelde hij de korte dagen slechts met enkele gepensioneerden, abonnementhouders zoals hijzelf en een paar jonge moeders die het thuis niet uithielden.

Kahn was niet speciaal een dierenvriend. Maar op een dag – toen hij afstand moest nemen vanwege de volkomen zinloze dood van een jong meisje – had hij zich ineens deze plek herinnerd, die al in zijn jeugd een toevluchtsoord was geweest midden in de volgemetselde stad. Achter de hoge smeedijzeren poort kreeg de tijd een andere dimensie. Hoe de drukke stad erbuiten ook veranderde, en met haar de mensen, hun mode en hun kapsels, de manier waarop ze met elkaar praatten, hierbinnen heersten altijd dezelfde ritmes. Slapen, eten, doezelen. Lente, zomer, herfst en winter. Nu eens kwamen er jongen bij, dan weer ging er een beest dood. Maar in dat alles heerste toch een onmiskenbare duidelijkheid die Kahn hielp de essentie van de dingen te zien. En dus voelde hij door de jaren heen weliswaar nog altijd geen bijzonder enthousiasme voor paardantilopen en Maleise tapirs, maar wel voor zoölogische klassen en classificatiesystemen.

Bij de besneeuwde buitenverblijven keek hij naar een groepje chimpansees die met gespitste vingers het onbekende witte spul nauwkeurig onderzochten. Wat zat hem dwars ten aanzien van de

dood van Werner Gröber? Hij haalde zich het beeld voor ogen. De naakte oude man in zijn sobere huisje, omringd door kou en eenzaamheid. Er was iets wat hem irriteerde, wat niet bij elkaar paste. Net zoals chimpansees en sneeuw. De meeste moorden die Kahn in de loop der jaren was tegengekomen, stonden in direct verband met het het leven van het slachtoffer. Het was de kunst om de logica van die samenhang, die voor een buitenstaander vaak nauwelijks zichtbaar was, te begrijpen. Slechts zeer zelden vond een moord bij toeval plaats, zonder dat slachtoffer en dader in enige relatie tot elkaar stonden. De openbare opinie had de neiging zulke daden als bijzonder zinloos te beschouwen. Maar, dacht Kahn, de dood is altijd zinloos. Er bestaat geen gradatie, geen hiërarchie op het gebied van zinloosheid.

Kahn huiverde. De apen negeerden hun eenzame toeschouwer. Had Werner Gröber iets bezeten wat het waard maakte om hem daarvoor van het leven te beroven? Geld was niet onwaarschijnlijk, ergens moest hij dat toch hebben bewaard. Maar dan had de dader er dus van geweten. In toeval geloofde Kahn niet. Een overrompelde datsjadief laat sporen achter, dacht hij, en geen opgeruimde plaats delict. Koberg had op het lijk geen tekenen van zelfverdediging gevonden. Waarom had de oude man zich niet verzet?

Een verzorger opende de luiken naar het apenhuis en de chimpansees verhuisden schielijk naar binnen. Kahn stond als enige bij het hek, met zijn handen in de zakken van zijn zwarte jas gestoken. Hij stond net te bedenken waar in deze tijd van het jaar de maraboes zouden zijn ondergebracht toen zijn telefoon ging.

Mathis, de Viking. 'Kom je? Er is iets.'

Tien minuten later zat iedereen in het kantoor van Mathis. Kahn, nog met jas en sjaal, probeerde op de rand van het bureau te gaan zitten zonder de bergen ordners, mappen en boeken van Mathis te laten instorten.

'Ik heb nog eens met het lab gesproken,' zei de roodharige krachtpatser boven de rand van zijn theekopje. 'De bril die we gevonden hebben: dat is gewoon vensterglas.'

Kahn voelde het licht kriebelen. Hij keek op zijn horloge. ‘Goed. Ik zal proberen nog iemand in het mortuarium te pakken te krijgen.’

Maar toen hij het forensisch instituut belde, kreeg hij te horen dat Koberg met griep naar huis was gegaan. Ook de assistent was niet meer aanwezig. Morgen, dacht Kahn. Maak je niet druk. Maar het bleef kriebelen. Iemand die zo leefde als Werner Gröber had gedaan, zou toch niet vanwege de mode een bril met gewoon glas dragen?

Hij dineerde bij Louis, entrecote met pommes frites en salade, en een kwart liter chablis. Daarbij zat hij net als altijd aan het tafeltje vooraan in de met visnetten en blauw-witte tegels gedecoreerde ruimte. Van daaraf had hij zowel zicht op de straat en de mensen die voorbijkwamen als op de keuken, waar niet Louis stond te koken, maar Uwe uit Erfurt. Per slot van rekening was die met een Française getrouwd. Samen met Louis waakte Isabelle over Uwes kookkunst, en Kahn was niet de enige die vond dat je zelfs in Parijs niet Frans kon eten. Toen hij aan de koffie zat, kwam Louis naar zijn tafeltje toe. Hij was een kleine, pezige Breton met zwart haar en zwarte ogen.

‘Eh, Brüno! Een klein nagerektje?’

Kahn dacht aan de vrijdagmaaltijd bij zijn zus de volgende dag, en vervolgens aan de weegschaal die hij na zijn laatste doktersbezoek had aangeschaft. Maar toen kwam de lange, magere Uwe in eigen persoon al de keuken uit gevlogen om een bord voor Kahn neer te zetten.

‘Bruno, je moet,’ zei hij. ‘Het is bijna Kerstmis en Isabelle heeft haar moeder laten weten dat ik dit jaar zal koken. Als ik faal, barst de hel los. Dan is thuis tot Pasen de stemming bedorven.’

Je overdrijft in elk geval al als een echte Fransman, dacht Kahn terwijl hij de lepel oppakte. Hij proefde pure chocola, brosse biscuit en zoete frambozen, en ineens kwam de herinnering aan Parijs weer terug, aan kerstavond 1977 en Julies doordringende parfum. Toen ze hem had meegenomen naar haar grootmoeder, een huiselijk feestje ‘in de familiekring’.

De villa in Neuilly, hoe stijf iedereen was, onder het eten werd er nauwelijks een woord gesproken, en dat beslist niet vanwege hem, de Duitser. En toen de avond eindeloos begon te worden, kwam eindelijk het dessert, de enorme *bûche de Noël* – traditie! – die eruitzag als een boomstam van biscuit en boterroom en evenredig zwaar op de maag lag.

‘Nu weet je waarom ik hier allemaal zo’n hekel aan heb,’ had Julie gezegd. Haar grote zwarte ogen waren stil op zijn gezicht blijven rusten, maar die avond had hij voor het eerst de energie ervaren die algauw zou ontsporen.

‘En, hoe vind je het?’ Uwe hapte opgewonden naar adem.

Moeizaam verliet Kahn zijn gedachtewereld en knikte goedkeurend.